

กฎหมายต้นแบบว่าด้วยแบบของสัญญาในสัญญาซื้อขายสินค้าระหว่างประเทศ

Model Law on Form of Contract in International
Sale of Goods Contracts

วัฒนา คณาวิตทยา¹, รุ่งแสง กฤตยพงษ์²

Wattana Kanavittaya¹, Rungsaeng Kittayapong²

Received: Oct 5, 2023 Revised: Nov 2, 2023 Accepted: Nov 8, 2023

¹ นักศึกษาระดับปริญญาเอก หลักสูตรนิติศาสตรดุษฎีบัณฑิต, คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีปทุม กรุงเทพฯ 10900

² อาจารย์, ดร., คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีปทุม กรุงเทพฯ 10900

¹ Graduate student in the Doctor of Laws Program ., Faculty of Law, Sripatum University, Bangkok, 10900, Thailand.

² Dr., Faculty of Law, Sripatum University, Bangkok, 10900, Thailand.

* Corresponding author: E-mail address: Wattana.kan@sru.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1.) เพื่อศึกษาแนวคิดและหลักการที่เกี่ยวข้องกับแบบของสัญญาซื้อขายสินค้าระหว่างประเทศ (2.) เพื่อศึกษาหลักเกณฑ์เกี่ยวกับแบบของสัญญาตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทย (3.) เพื่อศึกษาวิเคราะห์ปัญหาเกี่ยวกับแบบของสัญญาในสัญญาซื้อขายสินค้าระหว่างประเทศ (4.) เพื่อศึกษาแนวทางในการจัดทำกฎหมายต้นแบบว่าด้วยแบบของสัญญาในสัญญาซื้อขายสินค้าระหว่างประเทศ วิธีดำเนินการวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการวิจัยเอกสาร และสัมภาษณ์เชิงลึก

ผลการวิจัยพบว่าประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของประเทศไทยไม่ได้ถูกบัญญัติขึ้นมาเพื่อรองรับการซื้อขายสินค้าระหว่างประเทศ โดยเฉพาะในเรื่องแบบของสัญญาที่แตกต่างกับประเทศอื่นที่เป็นภาคีในอนุสัญญาซื้อขายสินค้าระหว่างประเทศ ดังนั้นเมื่อคู่สัญญาต้องเลือกกฎหมายที่ใช้กับสัญญาซื้อขายสินค้าระหว่างประเทศย่อมไม่เลือกใช้กฎหมายไทย หรือเลือกใช้วิธีการอนุญาโตตุลาการ คู่ค้าฝ่ายไทยมักมีอำนาจต่อรองต่ำเมื่อเทียบกับประเทศมหาอำนาจอื่น หรือในกรณีที่ต้องเลือกกฎหมายของประเทศอื่น จึงไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ที่ต้องใช้กฎหมายของต่างประเทศบังคับกับสัญญาโดยปริยาย

ดังนั้น ประเทศไทยจึงควรออกกฎหมายเฉพาะเพื่อรองรับการซื้อขายสินค้าระหว่างประเทศโดยเฉพาะ และกำหนดให้เรื่องแบบของสัญญาในสัญญาซื้อขายสินค้าระหว่างประเทศเป็นไปในแนวทางเดียวกับอนุสัญญาซื้อขายสินค้าระหว่างประเทศ เพื่อแก้ปัญหาความไม่สอดคล้องกันระหว่างประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทยกับกฎหมายของต่างประเทศ

คำสำคัญ: แบบของสัญญา, สัญญาซื้อขาย, สัญญาซื้อขายสินค้าระหว่างประเทศ

Abstract

This research article aims to (1.) investigate the concepts and principles related to international sale of goods contracts; (2.) explore the criteria on form of contract in accordance with the Civil and Commercial Code of Thailand; (3.) analyze the problems on form of contract in international sale of goods contracts; and (4.) study approaches to draft the model law on form of contract in international sale of goods contracts. This research applied a qualitative research methodology consisting of documentary research and in-depth interview.

The research findings showed that the Civil and Commercial Code of Thailand has not legislated for international sale of goods, especially in the form of contract different from other countries who are the members of the Convention on Contracts for the International Sale of Goods. Therefore, when the parties have to choose the law for international sale of goods contracts, they shall not choose Thai law or use arbitration, which causes the Thai partner to have low bargaining power compared to other powerful countries. In case they need to choose the law of other countries, it is undeniable to use foreign laws to enforce the contract.

Therefore, Thailand should legislate the specific law for international sale of goods and determine the form of contract in international sale of goods contracts in compliance with the Convention on Contracts for the International Sale of Goods. This will help solve the conflict of the Civil and Commercial Code of Thailand and the law of foreign countries.

Keywords: form of contract, contract of sale, International Sale Contract

บทนำ (Introduction)

ปัจจุบันการซื้อขายสินค้าระหว่างประเทศได้มีการเปลี่ยนแปลงตามการพัฒนาของโลกที่ ระบบเทคโนโลยีมีความก้าวหน้าอย่างก้าวกระโดด ผู้คนสามารถติดต่อสื่อสารจากประเทศหนึ่งไปอีกประเทศหนึ่งได้อย่างรวดเร็ว ส่งผลให้ทำการซื้อขายสินค้าระหว่างประเทศสะดวกมากขึ้น การทำสัญญาซื้อขายระหว่างประเทศจึงแพร่หลายมากขึ้น จึงเป็นที่มาของการทำสัญญาซื้อขายสินค้าระหว่างประเทศ อย่างไรก็ตาม เนื่องด้วยการพัฒนาทางด้านเทคโนโลยีที่ทำให้เกิดการซื้อขายสินค้าระหว่างประเทศเพิ่มมากขึ้น ส่งผลให้สัญญาและความซับซ้อนของการซื้อขายสินค้าระหว่างประเทศเพิ่มขึ้นตามไปด้วย และประเด็นปัญหาที่ต้องพิจารณาในสัญญาซื้อขายสินค้าระหว่างประเทศเพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะกฎหมายที่ใช้อยู่ของประเทศไทย ปัจจุบันยังไม่สามารถปรับเข้ากับการซื้อขายสินค้าระหว่างประเทศที่เปลี่ยนแปลงไป[1]

เนื่องจากความแตกต่างกันของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของแต่ละประเทศ จึงทำให้แต่ละประเทศมีการพัฒนาประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ให้เป็นแบบอย่างเดียวกันทุกประเทศ แต่ด้วยความแตกต่างกันในระบบกฎหมายของแต่ละประเทศ ตลอดจนปัจจัยภายในของประเทศหรือปัจจัยเชิงเศรษฐกิจ ส่งผลให้การพัฒนากฎหมายแพ่งและพาณิชย์ค่อนข้างเป็นไปได้ยาก

ในปี ค.ศ.1980 คณะกรรมาธิการกฎหมายการค้าระหว่างประเทศแห่งสหประชาชาติ (The United Nations Commission on International Trade Law : UNCITRAL) ได้ร่างอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยการซื้อขายสินค้าระหว่างประเทศขึ้น (United Nations Convention On Contracts For International Sale of Goods : CISG) โดยมีผลให้บังคับใช้เมื่อ วันที่ 1 มกราคม ค.ศ. 1988 ซึ่งเป็นสนธิสัญญาที่ใช้บังคับในเรื่องการซื้อขายสินค้าระหว่างประเทศ เฉพาะในกลุ่มประเทศที่เป็นภาคีเท่านั้น[2] กล่าวคือสนธิสัญญาฉบับนี้ทำให้เกิดพันธกรณีสำหรับประเทศที่เป็นภาคีจะต้องไปออกกฎหมายภายในของตนโดยใช้รูปแบบกฎหมายดังกล่าวเป็นต้นแบบ โดยจุดประสงค์สำคัญคือความต้องการให้ประเทศต่าง ๆ ซึ่งมีระบบกฎหมายต้นแบบ เช่น กฎหมายจารีตประเพณี (Common Law) และ กฎหมายลายลักษณ์อักษรณ์ (Civil Law) และอื่น ๆ มีกฎหมายว่าด้วยการซื้อขายสินค้าระหว่างประเทศไปในแนวเดียวกัน ซึ่งถ้าเป็นเช่นนั้นการซื้อขายสินค้าระหว่างประเทศจะมีความเป็นเอกภาพ

ประเทศไทยยังไม่มีกฎหมายเฉพาะเกี่ยวกับการซื้อขายสินค้าระหว่างประเทศ เมื่อมีการเจรจาตกลงซื้อขายสินค้าระหว่างประเทศกับคนต่างชาติ คู่สัญญาแต่ละฝ่ายจึงมักจะพยายามต่อรองให้อีกฝ่ายหนึ่งใช้กฎหมายหรือกฎเกณฑ์ของตนหรือที่ตนรู้จักดีเป็นเกณฑ์ในความสัมพันธ์และการระงับข้อพิพาทระหว่างกันที่อาจเกิดขึ้น เช่นนี้ คู่สัญญาอีกฝ่ายซึ่งอำนาจต่อรองน้อยกว่าย่อมเสียเปรียบ มักจำยอมใช้หลักเกณฑ์ของประเทศคู่ค้าอีกฝ่ายหนึ่งเป็นเกณฑ์ในการกำหนดนิติสัมพันธ์และในการตัดสินข้อพิพาท หรือในกรณีที่ไม่ได้มีการตกลงกันไว้ในสัญญาก็จะขึ้นอยู่กับหลักกฎหมายเอกชนระหว่างประเทศ (Private International Law) หรือหลักกฎหมายขัดกัน (Conflict of law) ของประเทศที่มีการฟ้องคดีว่าหากมีข้อขัดแย้งเกิดขึ้นระหว่างคู่สัญญาจะใช้กฎหมายของประเทศใดบังคับหรือจะมีการย้อนส่งให้ใช้กฎหมายซื้อขายภายในของประเทศใด

หรือไม่ อย่างไรก็ตามกฎหมายเหล่านี้ล้วนเป็นกฎหมายภายในย่อมขาดหลักเกณฑ์ที่สำคัญอันเป็นองค์ประกอบของสัญญาซื้อขายสินค้าระหว่างประเทศหรือขาดความเหมาะสมที่จะนำมาใช้บังคับแก่สัญญาซื้อขายระหว่างประเทศ [3]

แบบของสัญญาตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ที่ใช้กันอยู่ในปัจจุบันได้ออกแบบมาเพื่อใช้สำหรับการค้าขายสินค้าภายในประเทศเท่านั้น โดยกำหนดไว้ในมาตรา 456[4] โดยมีหลักเกณฑ์เรื่องการซื้อขายอสังหาริมทรัพย์ไว้ว่า ถ้าไม่ได้ทำเป็นหนังสือและจดทะเบียนต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ย่อมเป็นโมฆะ[5] ซึ่งวิธีนี้ให้ใช้ถึงซื้อขายเรือมีระวางตั้งแต่ห้าตันขึ้นไป ทั้งซื้อขายแพและสัตว์พาหนะด้วย นอกจากนั้นยังได้กำหนดเรื่องสัญญาจะขายหรือจะซื้อ หรือค้ำประกันในการซื้อขายทรัพย์สิน ถ้าไม่ได้มีหลักฐานเป็นหนังสืออย่างหนึ่งอย่างใดลงลายมือชื่อฝ่ายผู้ต้องรับผิดชอบสำคัญ หรือได้วางประจำไว้ หรือได้ชำระหนี้บางส่วนแล้ว จะฟ้องร้องให้บังคับคดีหาได้ไม่ และรวมถึงกรณีสัญญาซื้อขายอสังหาริมทรัพย์ซึ่งตกลงกันเป็นราคาสองหมื่นบาท หรือกว่านั้นขึ้นไปด้วย

หากพิจารณาถึงอนุสัญญาว่าด้วยการซื้อขายสินค้าระหว่างประเทศ (CISG) มาตรา 11[6] บัญญัติว่า “สัญญาซื้อขายสินค้าระหว่างประเทศไม่ต้องทำเป็นหนังสือและไม่ต้องทำตามแบบและสามารถพิสูจน์ได้ด้วยพยานบุคคล” จะพบว่าข้อกำหนดในเรื่องแบบของสัญญาใน CISG ก่อนข้างจะอำนวยความสะดวกสำหรับผู้ซื้อและผู้ขายในยุคปัจจุบันที่การค้าระหว่างประเทศเปลี่ยนแปลงไปตามยุคปัจจุบันที่ต้องการความสะดวก รวดเร็ว การนำประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาปรับใช้กับการซื้อขายสินค้าระหว่างประเทศย่อมขาดความคล่องตัว ไม่เหมาะสมกับสถานการณ์ในปัจจุบัน[7]

นอกจากนั้นการปล่อยให้กฎหมายที่ใช้บังคับเอาแก่สัญญาซื้อขายระหว่างประเทศนั้นขึ้นอยู่กับกรณีแสดงเจตนาของคู่สัญญา หากคู่สัญญาไม่ได้ตกลงกันไว้อย่างชัดเจนในสัญญาแล้วอาจก่อให้เกิดความไม่แน่นอนว่ากฎหมายภายในของประเทศใดจะเป็นกฎหมายที่ใช้บังคับแก่สัญญา ซึ่งอาจเกิดอุปสรรคในทางการค้าระหว่างประเทศได้ [8]

ประเทศไทยได้กำหนดเรื่องแบบของสัญญา(Form of Contract) และข้อกำหนดเกี่ยวกับหลักฐานเป็นหนังสือไว้ ซึ่งหากไม่ทำเป็นหนังสือ ย่อมทำให้สัญญานั้นไม่มีผลตามกฎหมายหรือจะมีการฟ้องร้องบังคับคดีไม่ได้ เช่น การทำสัญญาปากเปล่า หรือการทำสัญญาด้วยเสียงทางอิเล็กทรอนิกส์ เป็นต้น ในเรื่องนี้หากมีข้อยกเว้นเรื่องแบบสำหรับสัญญาซื้อขายสินค้าระหว่างประเทศได้ ก็จะทำให้เกิดความคล่องตัวและความสะดวกในการทำสัญญาการค้าระหว่างประเทศมากขึ้น โดยเฉพาะการเน้นในเรื่องของการมีเสรีภาพในการทำสัญญา (Freedom of Contract) ซึ่งเสรีภาพในการทำสัญญานี้เป็นเรื่องที่บุคคลสามารถทำสัญญาได้ตราบเท่าที่ไม่ขัดต่อกฎหมาย ดังนั้น ไม่ว่าสัญญาในรูปแบบใดก็จะมีผลบังคับใช้ได้ตามกฎหมายเช่นเดียวกัน อันเป็นการสร้างอิสระและความยืดหยุ่นในการทำสัญญาซื้อขายระหว่างประเทศ[9]

วัตถุประสงค์การวิจัย (Objective)

1. เพื่อศึกษาถึงแนวคิดและหลักการที่เกี่ยวข้องกับแบบของสัญญาซื้อขายสินค้าระหว่างประเทศ
2. เพื่อศึกษาถึงหลักเกณฑ์เกี่ยวกับแบบของสัญญาตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทย

3. เพื่อศึกษาวิเคราะห์ถึงปัญหาเกี่ยวกับแบบของสัญญาซื้อขายสินค้าระหว่างประเทศ
4. เพื่อศึกษาแนวทางในการจัดทำกฎหมายต้นแบบว่าด้วยแบบของสัญญาซื้อขายสินค้าระหว่างประเทศ

ระเบียบวิธีการวิจัย (Methodology)

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ด้วยการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) โดยกำหนดขอบเขตของการวิจัยออกเป็น 2 ด้าน ดังนี้

1 ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยกำหนดประเด็นเนื้อหาในการศึกษาและวิเคราะห์เพื่อนำไปสู่การจัดทำกฎหมายต้นแบบว่าด้วยแบบของสัญญาซื้อขายสินค้าระหว่างประเทศ โดยผู้วิจัยได้ศึกษาถึงหลักกฎหมายที่เกี่ยวข้อง เช่น หลักกฎหมายว่าด้วยเสรีภาพในการทำสัญญา หลักการตีความสัญญาและสนธิสัญญา เป็นต้น กฎหมายระหว่างประเทศได้แก่ อนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยสัญญาซื้อขายสินค้าระหว่างประเทศ (CISG) กฎหมายต่างประเทศ กฎหมายซื้อขายสินค้าระหว่างประเทศของประเทศอังกฤษ กฎหมายซื้อขายสินค้าระหว่างประเทศของสหรัฐอเมริกา กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการซื้อขายสินค้าระหว่างประเทศของประเทศไทย ได้แก่ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

2 ขอบเขตด้านประชากร

กลุ่มเป้าหมายในการวิจัย ได้แก่ ประชากรและผู้ให้หลัก การวิจัยนี้ใช้เกณฑ์ในการเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลแต่ละกลุ่มจากความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับการซื้อขายสินค้าระหว่างประเทศ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

- (1) ผู้พิพากษา (จำนวน 2 คน)
- (2) พนักงานอัยการ (จำนวน 2 คน)
- (3) ทนายความ (จำนวน 2 คน)
- (4) อาจารย์ (จำนวน 2 คน)
- (5) นักวิชาการ (จำนวน 2 คน) และ
- (6) ผู้ประกอบการ (จำนวน 2 คน)

ซึ่งรวมทั้งสิ้นจำนวน 12 คน พื้นที่ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในประเทศไทย คือ กรุงเทพมหานคร

การเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ การเก็บรวบรวมข้อมูลจาก

- (1) ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) คือ เป็นข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มเป้าหมาย
- (2) ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) คือ เป็นข้อมูลที่ได้จากการวิจัยข้อมูลจากเอกสารต่าง ๆ (Documentary Research) ซึ่งได้แก่ อนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยสัญญาซื้อขายสินค้าระหว่างประเทศ (CISG) รวมถึงกฎหมายของต่างประเทศและกฎหมายของประเทศไทย นอกจากนี้ยังรวบรวมข้อมูลจากรายงานวิจัย ตำรา เอกสาร รายงานการวิจัยการประชุมและสัมมนา วิทยานิพนธ์และบทความ เกี่ยวกับการซื้อขายสินค้าระหว่างประเทศ รวมทั้งเอกสาร อื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

การวิเคราะห์ข้อมูล ซึ่งข้อมูลทั้งหมดที่รวบรวมจากข้อมูลเอกสาร และการสัมภาษณ์เชิงลึกตามวิธีวิทยาการวิจัยที่กำหนดไว้ดังกล่าวข้างต้นได้นำมาใช้ในการวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Descriptive Analysis) ทางนิติศาสตร์ การวิเคราะห์จึงเป็นการหาคำตอบจากข้อมูลที่รวบรวมมา เพื่อนำไปสู่การวิเคราะห์ปัญหาการซื้อขายสินค้าระหว่างประเทศในประเทศไทย และเสนอกฎหมายต้นแบบว่าด้วยแบบของสัญญาซื้อขายสินค้าระหว่างประเทศ

ผลการวิจัย (Results)

จากการศึกษาพบว่าแบบของสัญญาซื้อขายตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 456 ได้กำหนดหลักเกณฑ์เรื่องการซื้อขายสังหาริมทรัพย์ไว้ว่า ถ้าไม่ได้ทำเป็นหนังสือและจดทะเบียนต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ย่อมเป็นโมฆะ ซึ่งวิธีนี้ให้ใช้ถึงซื้อขายเรือมีระวางตั้งแต่ห้าตันขึ้นไป ทั้งซื้อขายแพและสัตว์พาหนะด้วย

นอกจากนี้ยังได้กำหนดเรื่องสัญญาจะขายหรือจะซื้อ หรือค้ำประกันในการซื้อขายทรัพย์สิน ถ้าไม่ได้มีหลักฐานเป็นหนังสืออย่างหนึ่งอย่างใดลงลายมือชื่อฝ่ายผู้ต้องรับผิดชอบสำคัญ หรือได้วางประจำไว้ หรือได้ชำระหนี้บางส่วนแล้ว จะฟ้องร้องให้บังคับคดีหาได้ไม่ และรวมถึงกรณีสัญญาซื้อขายสังหาริมทรัพย์ซึ่งตกลงกันเป็นราคาสองหมื่นบาท หรือกว่านั้นขึ้นไปด้วย จากหลักเกณฑ์ดังกล่าววิเคราะห์ได้ว่าสัญญาซื้อขายที่ต้องทำเป็นหนังสือและจดทะเบียนต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ ได้แก่ สัญญาซื้อขายอสังหาริมทรัพย์ และสังหาริมทรัพย์ชนิดพิเศษ หากไม่ทำตามแบบก็จะตกเป็นโมฆะ ส่วนการทำหลักฐานเป็นหนังสือ การวางประจำ หรือการชำระหนี้บางส่วน การซื้อขายบางประเภทหากไม่ทำก็จะฟ้องร้องบังคับคดีไม่ได้ ซึ่งแยกพิจารณาได้ดังนี้

(1) หลักฐานเป็นหนังสือ กฎหมายไม่ได้บังคับว่าต้องทำเป็นหนังสือ แต่ต้องมีหลักฐานเป็นหนังสือ แต่ถ้าหากทำเป็นหนังสือ ก็ย่อมมีหลักฐานเป็นหนังสือในตัว หลักฐานเป็นหนังสือต้องลงลายมือชื่อผู้ซึ่งต้องรับผิดชอบไว้ กล่าวคือลงลายมือชื่อฝ่ายเดียวก็ได้ แต่จะลงลายมือชื่อด้วยกันทั้งสองฝ่ายก็ได้ ถ้าลงลายมือชื่อทั้งสองฝ่ายก็อาจฟ้องร้องบังคับคดีซึ่งกันและกันได้ ถ้าลงลายมือชื่อฝ่ายเดียว ฝ่ายที่ลงลายมือชื่อชื่อนั้นจะถูกฟ้องร้องบังคับคดีได้ ผู้ซึ่งไม่ได้ลงลายมือชื่อด้วยไม่อาจถูกฟ้องร้องบังคับคดีได้ ต่างกับกรณีการวางประจำ หรือการชำระหนี้บางส่วน เพราะถ้าได้มีขึ้นแล้ว ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งก็ฟ้องร้องบังคับคดีได้ ไม่ใช่ฝ่ายใดรับมัดจำ หรือชำระหนี้บางส่วนไว้แล้ว ฝ่ายนั้นจึงจะถูกฟ้องร้องได้เท่านั้น ฝ่ายที่วางหรือชำระหนี้บางส่วนก็อาจถูกฟ้องร้องบังคับคดีได้เช่นเดียวกัน

(2) การวางประจำ มาตรา 377 ได้กำหนดว่าเมื่อเข้าทำสัญญา ถ้าได้ให้สิ่งใดไว้เป็นมัดจำ ท่านให้ถือว่าการที่ให้มัดจำนั้นย่อมเป็นพยานหลักฐานว่าสัญญานั้นได้ทำกันขึ้นแล้ว อนึ่ง มัดจำนี้ย่อมเป็นประกันการที่จะปฏิบัติตามสัญญานั้นด้วย และมาตรา 378 ได้กำหนดว่า มัดจำนั้น ถ้าไม่ได้ตกลงกันไว้เป็นอย่างอื่น ท่านให้เป็นไปดังจะกล่าวต่อไปนี้ คือ (1) ให้ส่งคืน หรือจัดเอาเป็นการใช้เงินบางส่วนในเมื่อชำระหนี้ (2) ให้รับถ้าฝ่ายที่วางมัดจำละเลยไม่ชำระหนี้ หรือการชำระหนี้ตกเป็นพันวิสัยเพราะพฤติการณ์อันใดอันหนึ่งซึ่งฝ่ายนั้นต้องรับผิดชอบ หรือถ้ามีการเลิกสัญญาเพราะความผิดของฝ่ายนั้น (3) ให้ส่งคืน ถ้าฝ่ายที่รับมัดจำละเลย

ไม่ชำระหนี้ หรือการชำระหนี้ตกเป็นพันวิสัยเพราะพฤติการณ์อันใดอันหนึ่งซึ่งฝ่ายนี้ต้องรับผิดชอบ ทั้งนี้ ไม่ว่าฝ่ายใดจะเป็นผู้วางประจำไม่สำคัญ

(3) การชำระหนี้บางส่วน โดยหลักจะบังคับให้เจ้าหนี้รับชำระหนี้แต่เพียงบางส่วนย่อมไม่ได้ (มาตรา 320) แต่ถ้าเจ้าหนี้อยอมรับก็ย่อมได้

เมื่อสัญญาซื้อขายเกิดขึ้นแล้ว กล่าวคือ เมื่อมีการแสดงเจตนาที่ประสงค์ต้องตรงกันระหว่างผู้ซื้อและผู้ขาย ในทรัพย์สินใดสิ่งหนึ่งเพื่อที่ผู้ซื้อจะได้ไปซึ่งกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินและเพื่อที่ผู้ขายจะได้รับราคาของทรัพย์สินนั้น ในกรณีนี้สัญญาได้เกิดขึ้นแล้ว และผู้ขายก็มีหนี้ หรือหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติตามสัญญาซื้อขายต่อไป ถ้าผู้ขายบิดพลิ้วไม่ยอมปฏิบัติตามนั้น ย่อมก่อให้เกิดความรับผิดตามมา สำหรับหนี้หรือหน้าที่ของผู้ขายนั้นได้แก่

(1) การส่งมอบ ผู้ขายต้องส่งมอบทรัพย์สินที่ขายให้แก่ผู้ซื้อด้วยความสมัครใจซึ่งจะส่งมอบด้วยวิธีการใดๆ ก็ได้ขอเพียงให้ทรัพย์สินนั้นเข้าไปอยู่ในเงื้อมมือของผู้ซื้อที่พอแล้ว เช่น การส่งมอบหนังสือ อาจใช้วิธีการอื่นให้ การส่งมอบรถยนต์อาจใช้วิธีการส่งมอบกุญแจก็ได้ แต่ที่สำคัญคือว่า จะต้องส่งมอบภายในเวลาและสถานที่ที่ตกลงกันเอาไว้ ถ้าไม่มีการตกลงกันและทรัพย์สินที่ส่งมอบซื้อขายนั้นเป็นทรัพย์สินเฉพาะสิ่งแล้ว ตามกฎหมายผู้ขายต้องส่งมอบ ณ สถานที่ที่ทรัพย์สินนั้นอยู่ในเวลาที่ทำสัญญาซื้อขาย แต่ถ้าไม่ใช่ทรัพย์สินเฉพาะสิ่งต้องส่งมอบ ณ ภูมิลำเนาปัจจุบันของผู้ซื้อ ผู้ขายต้องส่งมอบทรัพย์สินตามจำนวนที่ตกลงกันไว้ไม่มากเกินไป หรือไม่น้อยเกินไปและต้องไม่นำทรัพย์สินอื่นมาปะปนด้วย เพราะถ้าส่งมอบน้อยเกินไปสำหรับสังหาริมทรัพย์ผู้ซื้อ มี 2 ทางเลือกคือ (1.) ไม่รับมอบไว้เลย หรือ (2.) รับมอบไว้ แต่ใช้ราคาน้อยลงตามส่วนของทรัพย์สินที่ส่งมอบ แต่ถ้าส่งมอบมากเกินไปสำหรับสังหาริมทรัพย์ ผู้ซื้อ มี 3 ทางเลือกคือ (1.) อาจจะรับไว้เฉพาะตามจำนวนที่ตกลงกันในสัญญา และส่วนที่เกินจะไม่รับเลยก็ได้ (2.) ไม่รับทั้งหมดเลย หรือ (3.) รับไว้ทั้งหมด แต่ต้องใช้ราคาสำหรับส่วนที่เกินด้วย ส่วนกรณีที่ผู้ขายส่งมอบทรัพย์สินตามสัญญาปะปนทรัพย์สินอื่นมาด้วยผู้ซื้อ มีทางเลือก 2 ทางเลือกคือ (1.) รับมอบเฉพาะทรัพย์สินตามที่ตกลงในสัญญาและไม่รับมอบทรัพย์สินส่วนที่ปะปนมา หรือ (2.) ไม่รับมอบไว้เลยไม่ว่าส่วนที่เป็นไปตามสัญญาหรือส่วนที่ปนเข้ามาก็ตาม แต่ถ้าการส่งมอบทรัพย์สินที่มากเกินไปหรือน้อยเกินไปนั้นเป็นอสังหาริมทรัพย์ผู้ซื้อ มีทางเลือก 2 ทางคือ (1.) รับมอบทรัพย์สินตามจำนวนที่สัญญาไว้แล้วใช้ราคาตามจำนวนที่รับไว้จริง หรือ (2.) ไม่รับมอบไว้เลย

(2) ผู้ขายต้องส่งมอบทรัพย์สินไม่ชำรุดบกพร่อง ในประเด็นเรื่องความชำรุดบกพร่อง คือลักษณะของทรัพย์สินที่ซื้อขายในตัวของมันเองมีความชำรุดหรือมีความบกพร่องอยู่จนเป็นเหตุให้ทรัพย์สินนั้นราคาตกหรือไม่เหมาะแก่การใช้ประโยชน์ตามปกติหรือตามสภาพของทรัพย์สินนั้นและความบกพร่องหรือความชำรุดนี้จะต้องมีอยู่ก่อนหรือตามสภาพของสัญญาซื้อขายเท่านั้นตัวอย่าง นายเขียวซื้อแจกันจากนายเหลืองหนึ่งใบ ในราคา 50 บาท ปรากฏว่าก่อนส่งมอบหรือขณะส่งมอบนั้น แจกันเกิดร้าวขึ้นมานายเหลืองผู้ขายก็ต้องรับผิดชอบ ไม่ว่าจะรู้หรือไม่ว่ามีความชำรุดบกพร่องอยู่ก็ตามยิ่งถ้ารู้หรือเป็นคนทำให้ทรัพย์สินที่ซื้อขายนั้นชำรุดบกพร่องเองด้วยแล้วยังต้องรับผิดชอบ

อย่างไรก็ตาม ในบางกรณีแม้ทรัพย์สินที่ซื้อขายนั้นจะชำรุดบกพร่องมาก่อน หรือในขณะที่ซื้อขายกันผู้ขายอาจจะไม่ต้องรับผิดชอบ ในกรณีดังนี้ (1) ถ้าผู้ซื้อได้รู้อยู่แล้วในเวลาซื้อขายว่ามีความชำรุดบกพร่อง

หรือควรจะได้รู้ถ้าเขาใช้ความระมัดระวังตามปกติ ตัวอย่างเช่นผู้ซื้อเห็นทุเรียนเน่าอยู่แล้วในเวลาซื้อขาย หรือผู้ขายเจาะไว้ให้ดูควรจะดูแต่กลับซื้อไป ผู้ขายก็ไม่ต้องรับผิดชอบ (2) ถ้าความชำรุดบกพร่องนั้นได้เห็นอยู่แล้ว ในเวลาส่งมอบและผู้ซื้อรับไว้โดยมิได้ทักท้วงประการใด (3) ถ้าผู้ซื้อทรัพย์สินนั้นจากการขายทอดตลาด เพราะในการขายทอดตลาดนั้นเป็นการขาย ที่เปิดเผยต่อสาธารณะ ผู้ซื้อน่าจะได้ออกตรวจสอบก่อนแล้ว (4) ทั้งผู้ซื้อและผู้ขายได้ตกลงกันว่าผู้ขายไม่ต้องรับผิดชอบในความชำรุดบกพร่องของทรัพย์สินที่ซื้อขาย (5) ผู้ขายมีหน้าที่ต้องส่งมอบทรัพย์สินที่ปลอดจากการถูกรอนสิทธิ กล่าวคือเมื่อผู้ขายส่งมอบทรัพย์สินที่ซื้อขายไปแล้วผู้ซื้อจะต้องไม่ถูกคนอื่นมารบกวนขัดสิทธิในการครองทรัพย์สินนั้นโดยปกติสุข

ปัญหาของกฎหมายไทยในการซื้อขายสินค้าระหว่างประเทศ สิ่งสำคัญคือ การเกิดของสัญญาต้องทำเป็นลายลักษณ์อักษรหรือไม่ เรื่องของการชำระหนี้ การประกัน การบริหารความเสี่ยงเป็นเรื่องที่ปฏิเสธไม่ได้

หากรัฐไทยจะเข้ามาปฏิรูปเป็นลายลักษณ์อักษรนั้น ซึ่งการซื้อขายสินค้าภายในประเทศในปัจจุบัน เห็นว่ากฎหมายซื้อขายที่มีอยู่ในปัจจุบันเป็นเรื่องแพ่งและพาณิชย์ ในส่วนนี้คณะกรรมการพัฒนากฎหมายเห็นว่าหากมีการแยกออกมาชัดเจนย่อมทำให้เกิดศาลพาณิชย์ขึ้นมาเป็นคดีพาณิชย์ โดยในปัจจุบันจึงเกิดปัญหาว่ากฎหมายที่ใช้อยู่รองรับการซื้อขายสินค้าภายในประเทศได้หรือไม่ ด้วยเหตุที่ใช้กันมาเป็นเวลานาน เพราะฉะนั้นปัจจุบันการซื้อขายสินค้าภายในประเทศต้องมาแยกแยะว่าคดีเป็นคดีผู้บริโภคหรือไม่

นอกจากนั้นเมื่อกล่าวถึง ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 456 การวางมัดจำหรือการวางประจำ คู่สัญญาทุกคนไม่ค่อยประสงค์อยากทำเท่าใดนัก ด้วยเหตุว่ามีความสับสนระหว่าง มัดจำ กับเงินจองกับการชำระหนี้บางส่วน ในทางปฏิบัติผู้ค้าจึงไม่สนใจหลักฐานเป็นหนังสือ ไม่เข้าใจว่าหลักฐานเป็นหนังสือคืออะไร โดยในทางปฏิบัติในปัจจุบันไม่สอดคล้องกับข้อกฎหมาย ส่วนเรื่องการวางมัดจำนั้น อาจทำให้ผู้ประกอบการในธุรกิจซื้อขายไม่ค่อยมีความสุขเท่าใดนัก ต้องออกไปกำกับภาษีหลายครั้ง เกิดปัญหาเรื่องของหลักฐานพอสมควร ในส่วนการชำระหนี้ถ้าหากกล่าวถึงการชำระหนี้สำหรับผู้ขาย ไปส่งมอบสินค้าที่ผู้ขายเองไม่ต้องการออกมากนัก เนื่องจากเมื่อออกให้แล้วนั้นจะเกิด Tax Point ทำให้เกิดการนำส่งภาษีมูลค่าเพิ่ม (VAT) ต้องนำส่งภาษีภายใน 15 วัน จะไม่ยอมออกไปกำกับภาษีให้ โดยต้องรอให้ได้รับชำระเงินก่อน ปัจจุบันก็เลยพยายามเลี่ยงสัญญาประเภทนี้ ปัจจุบันนี้จึงเกิดการสับสนว่าเป็นสัญญาซื้อขายหรือสัญญาจ้าง ซึ่งหากซื้อแล้วไม่ได้ส่งมอบเลยก็จะเสี่ยงไปเป็นการจ้างผลิตไปนั่นเอง เพราะฉะนั้นมาตรา 456 ปัจจุบันนั้นจึงไม่สอดคล้องกับธุรกิจภายในประเทศ มักมีปัญหาในทางกฎหมาย เช่น ผู้ขายนำสินค้าไปส่งมอบให้กับผู้ซื้อที่หน้าประตูโรงงาน แต่ผู้ซื้อไปปฏิเสธว่าสัญญาซื้อขายยังไม่เกิดขึ้น เนื่องจากเข้าใจว่าผู้ขายไม่ขายสินค้าให้ จึงไปส่งสินค้ากับผู้ขายรายอื่นแทน โดยสินค้านั้นผู้ขายได้ส่งไปวางไว้หน้าโกดังสินค้าของผู้ซื้อ จนสินค้าชำรุดเสียหายเนื่องจากผู้ขายเองก็ไม่ได้นำสินค้า กลับต้องการให้ชำระเงิน แต่ผู้ซื้ออ้างว่าสัญญายังไม่เกิดขึ้น โดยผู้ขายนำสินค้าไปส่งมอบก็จริง แต่ผู้ซื้อไม่เคยรับสินค้า โดยสินค้าได้อยู่หน้าโกดัง สัญญายังไม่เกิดจึงไม่ชำระเงินเป็นต้น ดังนั้น เห็นควรว่าต้องยกเลิกมาตรา 456 ไป เมื่อยกเลิกไปนั้นต้องพิจารณาต่อไปว่ามีกฎหมายใดที่จะชี้ให้เห็นว่าสัญญาได้เกิดขึ้นแล้วหรือยัง จึงต้องกลับไปใช้หลักเกณฑ์ของการทำนิติกรรมสัญญาทั่วไป โดยยึดหลักของคำเสนอสนองที่ถูกต้องตรงกันหรือไม่ จึงสามารถลดปัญหาของการเกิดสัญญาได้ ซึ่งทำให้สามารถลด

ปัญหาเรื่องหลักฐานของการฟ้องร้องบังคับคดีได้ โดยถือเป็นทางแก้ไขที่ค่อนข้างชัดเจนที่คล้ายกับ CISG ที่ไม่จำเป็นต้องมีหลักฐานเป็นหนังสือก็สามารถฟ้องร้องกันได้

ดังนั้น ในประเด็นว่าควรมีกฎหมายเฉพาะหรือไม่ สรุปได้ว่าหากมาตรฐานของประเทศไทยอยู่ในระดับนี้ แต่มาตรฐานของต่างประเทศอยู่อีกระดับหนึ่งและคู่ค้าของเราเป็นคนต่างด้าว เพราะฉะนั้นประเทศไทยก็ควรใช้กฎหมายของต่างประเทศ แต่ในทางกลับกันหากมองถึงกฎหมายภายในของประเทศไทย ตอนที่ยังไม่มีกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ใช้กฎหมายรัตนโกสินทร์ กฎหมายลักษณะอาญา กฎหมายที่ใช้กันก่อนที่จะถูกการเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นกฎหมายโบราณ ต่างชาติก็ไม่ยอมรับ จึงต้องมีกฎหมายเฉพาะเพื่อให้ต่างชาติยอมรับ แต่ในปัจจุบันไม่มีการเข้ามารุกรานยึดประเทศ จึงต้องค้นหาคำตอบให้ได้ว่าต้องมีมาตรฐานการค้าระหว่างประเทศไป ต้องให้ความสำคัญในส่วนนี้ก่อน หากว่ามาตรฐานของไทยไม่ดีพอ แล้วตัวเลขทางการค้าของไทยดีกว่าประเทศอื่นได้ด้วยเหตุใด เพราะมาตรฐานการค้าระหว่างประเทศจะดีหรือไม่สิ่งหนึ่งที่เป็นตัวพิสูจน์คือ การลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศ (Foreign Direct Investment (FDI)) หมายความว่าต่อให้มีหรือไม่มีกฎหมายก็ไม่มีผลอะไร กล่าวคือไม่มีผลกระทบในเชิงปฏิบัติ ซึ่งไม่ได้หมายความว่าหากมีกฎหมายนี้แล้ว GDP (Gross Domestic Product) เราจะดีขึ้น

หากวิเคราะห์เปรียบเทียบสัญญาซื้อขายสินค้าระหว่างประเทศของ CISG เห็นได้ว่าส่วนที่ 3 บทบัญญัติว่าด้วยการซื้อขายสินค้า (Sale of Goods) กำหนดหน้าที่ของผู้ขายและผู้ซื้อ มาตรา 25 - 88 กล่าวคือ ในบทที่ 1 เป็นบทบัญญัติทั่วไป (มาตรา 25 - 29) ซึ่งกำหนดถึงหลักเกณฑ์ของการผิดสัญญา ในสาระสำคัญ การบอกล้างสัญญาจะต้องทำเป็นหนังสือ สิทธิในการฟ้องร้องการสื่อสาร ข้อยกเว้นของการชำระหนี้ โดยเฉพาะเจาะจง การแก้ไขและการยกเลิกสัญญา นอกจากนี้ มาตรา 25 คู่สัญญาฝ่ายใดผิดสัญญาจะถือเป็นการผิดสัญญาในสาระสำคัญถ้าเป็นผลให้เกิดความเสียหายถึงขนาดที่คู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งไม่ได้รับสิ่งที่เขาพึงจะได้ตามสัญญา เว้นเสียแต่ว่าคู่สัญญาฝ่ายซึ่งผิดสัญญาไม่สามารถคาดเห็นได้ล่วงหน้า และวิญญูชนในลักษณะเดียวกันและ ภายใต้สถานการณ์เดียวกันไม่อาจคาดการณ์ล่วงหน้าเช่นกัน นอกจากนี้ผู้ขายจะต้องส่งมอบตัวสินค้าที่ทำการซื้อขายกันแล้ว CISG ยังได้กำหนดเกี่ยวกับเอกสารที่จำเป็นเกี่ยวกับสินค้า ตามมาตรา 34 ซึ่งบัญญัติว่าถ้ามีข้อกำหนดให้ผู้ขายส่งมอบเอกสารที่เกี่ยวกับสินค้า ผู้ขายจะต้องส่งมอบเอกสารดังกล่าว เวลา และสถานที่ และตามรูปแบบที่กำหนดในสัญญา ถ้าผู้ขายส่งมอบเอกสารก่อนกำหนดเวลา ผู้ขายสามารถแก้ไขความไม่สอดคล้องกันในสัญญาตราจนกระทั่งถึงเวลาต้องส่งมอบเอกสารต่าง ๆ เหล่านี้ หากการดำเนินการดังกล่าวไม่เป็นเหตุให้ผู้ซื้อเกิดความไม่สะดวก และเกิดค่าใช้จ่ายโดยไม่สมควร อย่างไรก็ตามผู้ซื้อทรงสิทธิที่จะเรียกค่าสินไหมทดแทนตามที่บัญญัติไว้ใน CISG นี้

บทสรุป

ภายใต้บังคับสัญญาซื้อขายสินค้าตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์นั้น ยังไม่รองรับการซื้อขายสินค้าระหว่างประเทศหลายประการ โดยเฉพาะในเรื่องการเกิดสัญญาและรูปแบบสัญญา ทั้งนี้ เนื่องจากลักษณะของการทำสัญญาซื้อขายสินค้าระหว่างประเทศนั้น หลักการของการทำสัญญาอยู่บนพื้นฐานของหลักเสรีภาพในการทำสัญญา ซึ่งคู่สัญญานั้นสามารถที่จะตกลงกันอย่างใดก็ได้ ขึ้นอยู่กับเจตนาของคู่สัญญา ตราบเท่าที่การตกลงนั้นไม่เป็นการขัดหรือแย้งต่อกฎหมาย หรือขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน

หลักฐานการฟ้องร้องตามสัญญา ในประเด็นนี้เนื่องจากคู่สัญญาส่วนใหญ่จะรู้ถึงหลักกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับหลักฐานแห่งการฟ้องร้องบังคับตามสัญญาทั่วไป แต่คู่สัญญานั้นไม่อาจทราบได้ว่ากฎหมายของประเทศคู่สัญญา มีรายละเอียดอย่างไร ทั้งนี้ หากไม่ปฏิบัติตามเงื่อนไขของประเทศคู่สัญญาแล้ว คู่สัญญาอาจเสียสิทธิในการฟ้องร้องบังคับคดีในประเทศคู่สัญญาอีกฝ่ายได้ เพราะในบางประเทศกำหนดไว้อย่างชัดเจนว่า หากสัญญาซื้อขายสินค้าไม่มีหลักฐานเป็นหนังสือย่อมไม่สามารถฟ้องร้องบังคับคดีได้ กล่าวคือ สัญญาซื้อขายโดยทั่วไปไม่มีแบบ หรือต้องทำเป็นหนังสือ การตกลงด้วยวาจาก็สามารถทำการซื้อขายสินค้าได้ และถือว่าเป็นสัญญาแล้ว

ดังนั้น จากลักษณะของการซื้อขายสินค้าระหว่างประเทศ จะเห็นได้ว่า การซื้อขายควรเป็นไปรูปแบบของการทำสัญญาซื้อขายสินค้าเป็นหนังสือ ไม่ว่าจะเป็นทางโทรพิมพ์ หรือทางโทรสาร หรือควรมีการทําลายลักษณะอักษรอย่างใดอย่างหนึ่งกำหนดไว้ เพื่อจะได้นำมาพิสูจน์ว่าฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งได้มีการแสดงเจตนาเสนอและสนองไว้ อย่างไรก็ตาม หากพิจารณากฎหมายเกี่ยวกับการซื้อขายสินค้าของกฎหมายแต่ละประเทศที่เป็นคู่สัญญา โดยเฉพาะกฎหมายของประเทศไทย ซึ่งมีหลายฉบับที่เกี่ยวข้องนั้น พบว่ายังไม่รองรับลักษณะของการซื้อขายสินค้าระหว่างประเทศในหลายกรณี ทั้งในเรื่องของการเกิดสัญญา รูปแบบของสัญญา ทำให้ส่งผลกระทบต่อทั้งระบบเศรษฐกิจและธุรกิจของผู้ประกอบการ

ข้อเสนอแนะ

ปัญหาของประเทศไทยในแบบของสัญญาในสัญญาซื้อขายสินค้าระหว่างประเทศพบว่า กฎหมายของประเทศไทยไม่ได้ถูกบัญญัติขึ้นมาเพื่อรองรับการซื้อขายสินค้าระหว่างประเทศ โดยเฉพาะในเรื่องแบบของสัญญาที่แตกต่างกับประเทศอื่นที่เป็นภาคีในอนุสัญญาซื้อขายสินค้าระหว่างประเทศ (CISG) ดังนั้นเมื่อคู่สัญญาต้องเลือกกฎหมายที่ใช้กับสัญญาซื้อขายสินค้าระหว่างประเทศย่อมไม่เลือกใช้กฎหมายไทย คู่ค้าชาวไทยมักมีอำนาจต่ำเมื่อเทียบกับประเทศมหาอำนาจอื่น หรือในกรณีที่ต้องเลือกกฎหมายของประเทศอื่นที่เป็นภาคี CISG จึงไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ที่ต้องใช้กฎหมายของต่างประเทศบังคับกับสัญญาโดยปริยาย ดังนั้น ประเทศไทยจึงควรออกกฎหมายเฉพาะเพื่อรองรับการซื้อขายสินค้าระหว่างประเทศโดยเฉพาะ และกำหนดให้รูปแบบของสัญญาในสัญญาซื้อขายสินค้าระหว่างประเทศเป็นไปในแนวทางเดียวกับ CISG เพื่อแก้ปัญหาความไม่สอดคล้องกันระหว่างประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทยกับกฎหมายของต่างประเทศ

เอกสารอ้างอิง (References)

- [1,3] ชื่นสุมน รัตนจันทร์ และคณะ. (2551). การตั้งข้อสงวนของประเทศภาคีสัญญาแห่งสหประชาชาติว่าด้วยการซื้อขายสินค้าระหว่างประเทศ. สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา. หน้า 3
- [2] ขวลิต อรรถศาสตร์. (2558). คำอธิบายกฎหมายระหว่างประเทศ (กฎหมายเกี่ยวกับการซื้อขายระหว่างประเทศ และการชำระเงินค่าสินค้าระหว่างประเทศ. กรุงเทพมหานคร : สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา. หน้า 16
- [4] ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พ.ศ. 2535. ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม 109, ตอนที่ 42 , หน้า 1
- [5,7] ขวลิต อรรถศาสตร์. (2553). คำอธิบาย กฎหมายการค้าระหว่างประเทศ. สำนักกฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา. กรุงเทพมหานคร : สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา. 21,23
- [6] United Nation Convention on Contract for The International Sale of Good. (1980). form: <https://www.jus.uio.no/english/services/library/treaties/09/9-01/contracts-sale-goods.html>
- [8] สุทธิพล ทวีชัยการ. (2545). บทวิเคราะห์เรื่องความสัมพันธ์ระหว่าง Incoterms และกฎหมายซื้อขายระหว่างประเทศ. ในคู่มือการศึกษาวิชากฎหมายการค้าระหว่างประเทศ. หน้า 133.
- [9] กริช สินธุสิริ. (2564). การแสดงเจตนาและการยอมรับในสัญญาซื้อขาย. วารสารสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, 8 (1): มกราคม-มิถุนายน. หน้า 272-273